

Co je antropozof, co je antropozofie?

„Věda bez náboženství je chromá,
náboženství bez vědy je slepé.“

Albert Einstein

Knih o ANTROPOZOFII bylo vydáno tak ohromné množství, že jimi zaplnené police zabírají v knihkupectvích a knihovnách celé stěny. Již to samo o sobě svedčí o rozsahu a komplexnosti toho tématu. Skutečný předmět nám však odhalí až kompletní dílo Rudolfa Steinera. Stručně řečeno: Kdo je ANTROPOZOF?

Antropozof je někdo, kdo se vážně zabývá DUCHOVNÍ VEDOU, například jako matematik, studující matematiku. Není to nijak obtížné studium, protože znalosti a podklady k antropozofii má každý z nás na dosah. A užitek z antropozofie můžeme mít skutečně všichni — záleží na tom, do jaké míry se jí chceme věnovat. „MALA NÁSOBILKA“ ANTROPOZOFIE, jejíž základy bych vám chtěl představit v této knize, je jednoduchá a snadno se dá naučit. (K práci s „VYŠŠÍ ANTROPOZOFIÍ“ přistoupí později i vizionářské schopnosti, ale tím bych se (prozatím) nechtěl zabývat podrobněji.) Vhodným základem ke studiu jsou poznatky, jež nám zanechal Rudolf Steiner. Chtěl bych však předeslat, že pouhé intelektuální osvojení znalostí nestačí, podle Steinera má spíše opačný účinek. To znamená, že čistě intelektuální přístup (akademicky školený intelekt) nás v tomto případě k cíli nepovede a zcela zásadní význam mají naše nejnítěrnější pocity, citové pojmání věcí. Někteří lidé, kteří ze Steinerova díla přečetli málo, avšak jeho slova si vzali k srdci, mají k ANTROPOZOFII patrně mnohem bližší vztah než mnozí Steinerovi přívrženci, kteří toho přečetli podstatně víc, ale jeho dílem se zabývali především racionálně. Na druhou stranu je dnes již i mnoho lidí s vizionářským nadáním, ti však mívali potíže s vědeckým způsobem myšlení a je tedy pro ně nesnadné svá duševní vidění jasně formulovat. Doba, kdy pro nás všechny bude DUCHOVNÍ VĚDA běžná, teprve přijde. Podstatu DUCHOVNÍ VĚDY, z níž bych chtěl představit jen malý výňatek, vyložil Rudolf Steiner v bezpočtu

svých děl:

Duchovní vědu bychom tedy mohli pojímat stejně jako jiné světové názory současnosti, ať již se nazývají materialismus, monismus, spiritualismus, idealismus, realismus či jinak, mohli bychom ji pojímat stejně jako jiné současné světové názory, jako cosi, co má uspokojit pouhou chtivost po vědění. Tak to však není.

Neboť touto duchovní vědou člověk získá pozitivní, stále působící vklad do života, který uspokojí nejenom jeho mysl a touhu po poznání, ale stane se i reálným činitelem jeho života.

Rudolf Steiner

Podle Steinerových slov je studium antropozofie *živá nauka* a nikoli čistě intelektuální činnost! Antropozofie představuje jakousi změnu duše — tuto zkušenost učiní všichni, kteří se jí upřímně věnují.

Steinerovým velkým darem byla jeho duševní vize, z níž vznikla nová věda, ANTROPOZOFIE. Můžeme ji nazývat rovněž

- DUCHOVNÍ VĚDA
- SPIRITUÁLNÍ VĚDA
- SPIRITUÁLNÍ DUCHOVNÍ VĚDA

Přičemž nejuvýstižněji vyjadřuje její předmět pojem „DUCHOVNÍ VĚDA“: zkoumání duševního světa vědeckým způsobem. Pojem ANTROPOZOFIE je odvozen od řeckých slov *anthropos*, „člověk“ a *sophia*, „moudrost“, což naznačuje, že tato věda je založena na zcela určitém způsobu pozorování: na pozorování z pohledu člověka. DUCHOVNÍ VĚDA je tudíž zkoumání duchovního světa.

A co vlastně přesně chápeme jako „vědu“? Věda musí splňovat tři kritéria:

- exaktní pozorování (v přírodních vědách včetně měření)
- logickou konzistenci (čistá teorie)
- možnost prověření v praxi (experiment)

DUCHOVNÍ VĚDA tedy musí jako věda splňovat všechna tři kritéria!

Co je exaktní pozorování? Abychom mohli v duchovním světě *vědecky* bádát, musíme umět do něho nahlédnout. Duchovním světem se zabývají i

přivrženci dnešní esoteriky, avšak, bohužel, nepoužívají převážně vědecké metody. A právě v tom tkví veliký rozdíl mezi DUCHOVNÍ VĚDOU a mnoha jinými moderními spirituálními způsoby nazírání věcí. Přesto mají všechny disciplíny, které skutečně vědecky zkoumají duchovní svět, jedno společné: *náleží k ANTROPOZOHI*. Podle Steinerových vlastních slov se, díky stále rostoucímu počtu duchovních vizionářů, za několik století dočká i jeho přínos úplného přepracování. Než se antropozofie stane samozřejmou součástí našeho každodenního života, budeme si muset možná počkat ještě několik let, desetiletí nebo dokonce století. Záleží na nás, jak se jí budeme věnovat.

Fyzika, chemie, biologie atd. existují v současné době po celém světě pouze jako jediný odborný směr a ne ve verzi křesťanské, židovské nebo muslimské, protože pravda je jen jedna. Stejně tak může existovat jen jedna DUCHOVNÍ VĚDA. Všechny uvedené disciplíny jsou součástí jedné jediné vědy, přírodní vědy, vědy materiálního světa.

Matematika (která ostatně není přírodní vědou) existovala již dlouho, ale ještě nebylo možno ji označit jako „vědu“. *Umění počtů a geometrických obrazců* povýšil na *matematickou vědu* až řecký myslitel Euklides. Teprve když lidé začali „vědecky“ myslet, tzn. začali provádět přesná pozorování a z nich vyvozovali exaktní závěry, staly se z jednotlivých předmětů pozorování *vědy*. Tyto proměny završili takoví velcí duchové antického Řecka, jakými byli Platon, Aristoteles a Euklides.

Stejně je to s DUCHOVNÍ VĚDOU a Dr. Rudolfem Steinerem. Filozofických idejí je (samozřejmě!) nekonečné množství a téměř stejně tolik je „filozofů“ a „filozofií“. Nemálo „filozofů“ založilo vlastní „filozofie“.

Avšak stejně jako existuje jen jedna matematika, „nauka o číslech a geometrických obrazcích“, jedna fyzika, „nauka o materiálních silách“, může existovat jen jedna filozofie, „nauka o moudrosti“ a jedna psychologie, „nauka o duši“. A tak stejně jako se logika, „nauka o zákonech myšlení“, stala základem veškeré matematiky a přírodní vědy, konec konců všech věd, má antropozofie, „nauka o duchovním světě“, tvořit základ všech duchovně vědeckých oborů.

ANTROPOZOFIE, DUCHOVNÍ VĚDA, je - podle svého zakladatele Rudolfa Steinera — „cesta poznání“ a především věda. Tomuto požadavku musí dostát.

Jako vědu označujeme stanovený exaktní způsob postupu, sloužící k

nabytí vědomostí. Každá věda má vlastní předmět výzkumu a studia. Přírodní vědy se zabývají materiálním světem, DUCHOVNÍ VĚDA světem duchovním. Protože se však střetává i s hmotou, nesmí být v rozporu ani s přírodními vědami, což na ní klade mnohem vyšší požadavky.

Přírodní vědy již dávno dospěly ke svým hranicím — ve kvantové fyzice k nejmenším částicím vesmíru a v astrofyzice k největším. Ačkoli kvantová fyzikové již dávno odhalili na svých „polích“ a ve „kvantových vakuových stavech“ *ducha*, většina z nich se neodvažuje vyslovit slovo „duch“. Stejně to platí i o astrofyzicích. V posledních letech objevili něco zcela pozoruhodného, co označují jako *temnou hmotu* a *temnou energii*. Podle nejnovějších poznatků dokonce sestává hmota celého našeho vesmíru až z devadesáti procent z této pozoruhodné, samotným fyzikům ještě ne zcela známé „substance“. Označit ji jako *ducha*, či dokonce *akáša*, si však stále ještě netroufají...

Nejvyšším poznáním DUCHOVNÍ VĚDY je, že hmota není nic jiného než duch! V důsledku toho je tedy i DUCHOVNÍ VĚDA naukou o hmotě, avšak z jiného úhlu pohledu, z pohledu ducha. Z toho plyne, že přírodní vědy musejí prověřovat tvrzení DUCHOVNÍ VĚDY ve všech případech, kdy se jejich závěry týkají konkrétních tvrzení o hmotě.

Exaktní pozorování znamená, že vědec duchovní vědy je duchovní vizionář. A výsledky DUCHOVNÍ VĚDY nemůžou být nic jiného, než poznatky, pocházející z exaktního pozorování duchovního světa. (Tím se liší od moderních duchovních věd, jejichž základem je materiální způsob pohledu na předmět výzkumu.)

Výsledky duchovní vědy můžeme, podle dalších dvou kritérií, ověřit a využít my všichni, i ti, kdo si ještě neosvojili vizionářské schopnosti. Výsledky musejí být především logicky pochopitelné. Z toho je tudíž zřejmé, že stejně jako u ostatních vědeckých oborů je logika, jasný způsob myšlení, důležitým nástrojem nabývání znalostí.

Člověk musí disponovat určitými schopnostmi, aby věci, o něž se jedná, našel. Jsou-li věci poté, kdy jsou již objeveny, srozumitelně formulovány, může je pochopit každý, kdo má zdravý cit pro pravdu a chce je vidět nezaujatě a logicky.

GA 9

I poznatky vizionářů však musejí být přijatelné v praxi, tzn., že je můžeme

a musíme ověřit a v každodenním životě se musíme přesvědčit, zda obstojí. Význam duchovní vědy je však mnohem hlubší, protože nám odhaluje Kristovo mystérium. DUCHOVNÍ VĚDA obsahuje i znalosti o Kristu a umožňuje nám pochopit jeho skutečnou existenci. Tento fakt je rozhodující nejen pro každého z nás, ale i pro přežití našeho světa. Rudolf Steiner k tomu říká:

Věnovat se duchovní vědě tedy znamená chápat, že ducha seslal na svět Kristus, takže věnovat se duchovní vědě je v zájmu pravého křesťanství. Lidem to bude stále zřejmější a až tehdy pochopí, že jim duchovní věda skýtá cosi, co je pozitivním životním darem. Díky duchovní vědě budou lidé stále více v Kristovi poznávat ducha, jehož světlo prozařuje svět.

Země tak bude stále více výrazem vašeho ducha, ducha Kristova. Lidé budou v duchovní vědě pozvolna vidět základ světa a pochopí, že je pozitivní, reálnou silou. Dnes se lidstvo v mnoha ohledech blíží ztrátě ducha. Nedávno jsem ve veřejné přednášce hovořil o tom, jak dnes lidé trpí strachem z dědičného hříchu. Strach z dědičného zatížení je nádavkem našeho materialistického věku. Stačí však, oddává-li se člověk iluzi, že se tímto strachem nemusí zabývat? Určitě ne.

Člověk, který se nezajímá o duchovní svět, nevlévá do duše nic z duchovně vědeckého hnutí, podléhá rodovému dědičnému zatížení. Člověk se může prosadit pouze a jedině tím, co může získat z duchovně vědeckého hnutí, stane se pánem nad rodovým dědičným zatížením, učiní z něho věc nepodstatnou a přemůže brzdící síly, přicházející z vnějšího světa.

Člověk se nestane pánem nad smyslovým světem pouze tím, že prohlásí: Existuje jen jeden duch. Ničeho se nezbaví jen filozofováním či diskutováním, nýbrž tím, že bude duchem prostoupen, skutečně ho přijme do svého nitra, protože má upřímnou vůli poznat jej ve všech jednotlivostech. Lidé pak budou ve fyzickém světě, prostřednictvím duchovní vědy, stále zdravější. Samotná duchovní věda se stane lékem a učiní lidi ve fyzickém světě krásnými a zdravými.

Ještě jasněji poznáme reálnou sílu duchovní vědy, podíváme-li se, kam

člověk vstupuje, prochází-li branou smrti. Je to cosi, co dnes můžeme jen stěží poznat. Mnozí lidé si myslívají: Proč bych se měl starat o to, co se děje v duchovním světě? Až zemřu, i bez toho přijdu do duchovního světa, tam už uvidím a uslyším, co v něm je! -

Podobné prohlášení, jež lidé vyslovují z pohodlnosti, můžete slyšet v nesčetných obměnách: Ach, co bych se před smrtí staral o duchovní svět! Vždyť uvidím, co v něm je a na mém vztahu k duchovnímu světu nemůže nic změnit, zda se o něho tady zajímám nebo ne! - Tak tomu však není.

Člověk, který takto uvažuje, pozná ponurý a pochmurný svět. Bude to stejné, jako kdyby nebyl schopen vidět takřka žádné rozdíly mezi duchovními světy, jak o nich píši ve své knize „Theosophie“.

Neboť až to, že se člověk zde, ve fyzickém světě připraví, že spojí svého ducha a duši se světem duchovním, mu umožní vidět. Duchovní svět existuje; schopnost vidět do něho si musíte osvojit na zemi, jinak budete v duchovním světě slepí. Duchovní věda se tedy stává silou, která vám poskytne možnost vědomě proniknout do duchovního světa.

Co se stane, ukážeme-li původnímu obyvateli džungle laptop? Bude si umět s tak podivnou věcí poradit? Asi sotva, dokonce ani nebude vědět, co to je! Nezná počítač, ještě nikdy o něm neslyšel. Jeho jazyk pro něj ani nemá výraz. A podobné je to s duchovním světem. Jestliže existuje po smrti život v duchovním světě, z čehož vycházíme, budeme se v něm setkávat s duchovními bytostmi. Abychom se s těmito bytostmi uměli dobře „vypořádat“, abychom mohli držet od sebe anděly a démony, musíme mít určité znalosti. A ty si můžeme osvojit (jenom) zde na naší zemi.

DUCHOVNI VEDA v tomto případě slouží jako příprava, je to jeden z účelů její existence, k tomu byla světu poskytnuta. Dříve jsme my, lidé, toto vědění ještě nepotřebovali, protože jsme byli více chráněni. Avšak s růstem naší duchovní svobody padly staré „ochranné zdi“ kolem nás a o vlastní ochranu se musíme stále více starat my sami. A schopnost rozlišovat nám poskytuje rozum!

Onou ochranou proti nebezpečím duchovního světa je, dle poznatků DUCHOVNI VĚDY, vědecký způsob myšlení. Mnozí esoterikové se těmto spirituálním nástrojům, bohužel, brání — podle mého názoru z neznalosti

nebo z nepochopení. Přitom jsou velmi důležité pro všechny lidi, kteří se na spirituální cestu vydali! Znalosti o duchovním světě, nabyté rozumem a prostoupené citem, nás chrání v duchovním světě. Právě proto je DUCHOVNÍ VEDA tak důležitá, neku-li nepostradatelná, pro všechny esotericky smýšlející lidi.

Kdyby se Kristus nebyl zjevil v hmotném pozemském světě, byl by se člověk ve hmotném světě ztratil, do duchovního světa by nemohl vstoupit. Kristus jej však do duchovního světa pozvedl, aby v něm byl vědomě, mohl v něm vidět. Důležité rovněž je, aby se uměl spojit s duchem, jehož seslal Kristus; jinak je nevědoucí. Člověk si musí nesmrtnost získat, neboť nesmrtnost nevědomá, není nesmrtnost.

Poznání, že *musíme* vědět o nesmrtnosti, nabyli staří indiští mudrci již asi před osmi tisíci lety. Tito mudrci, rishis, mluvili o *lesh avidya*, „poslední nevědomosti“ a měli na mysli, že nestačí osvětlení *prožít*. Podle nich je člověk skutečně osvícen až tehdy, má-li někoho, kdo mu zážitek jako osvětlení potvrdí. „To je ono“ — „*Tat vam asi*“, řekl starý mistr svému žákovi a až poté se osvětlení stalo realitou. V tom můžeme — opět — vidět, jak ohromný význam pro nás má spirituální vědění, *exaktní* spirituální vědění.

Již mistr Eckhart to velmi hezky vyjádřil slovy: Co by měl člověk z toho, že je král, kdyby nevěděl, že jím je! Chtěl tím však říci: K čemu je člověku celý duchovní svět, jestliže neví, že duchovní světy existují. Schopnost vidět duchovní svět si můžete osvojit pouze v hmotném pozemském světě. Měli by si to vzít k srdci lidé, kteří se ptají: Proč člověk vlastně sestoupil do hmotného pozemského světa? Člověk sestoupil, aby zde prohlédl pro svět duchovní. Kdyby byl nesestoupil a kdyby si zde neosvojil vědomí vlastní existence, s nímž se může vrátit zpět do světa duchovního, jež nyní, pln světla, leží před jeho duší, byl by zůstal pro duchovní svět slepý.

Duchovní věda tedy není pouhý světový názor, nýbrž cosi, bez čeho člověk ve své nesmrtné součásti nemůže vědět vůbec nic o nesmrtných světech. Duchovní svět je reálná mocnost, cosi, co se jako skutečnost vlévá do duše. A tím, že zde sedíte a věnujete se

duchovní vědě, učíte se nejenom cosi vědět, nýbrž do ní vrůstáte, stáváte se čímśi, čím byste jinak nebyli. To je největší rozdíl mezi duchovní vědou a ostatními světovými názory. Všechny ostatní světové názory se vztahují ke znalostem, antropozofie se vztahuje k lidské existenci.

Chtěl bych se zmínit ještě o jednom pro mě velmi důležitém aspektu, o podstatě ANTROPOZOFIE. Skutečně není snadné ji popsat, protože na rozdíl od přírodních věd se DUCHOVNI VĚDA vztahuje k lidským pocitům, staví na nich. Přírodní vědy je úmyslně opomíjejí, neboť sběr poznatků o materiálním světě pocity nevyžaduje, právě naopak: pocity by mohly ve fyzice nebo v matematice jenom rušit. V přírodních vědách potřebuji pocit pouze na jediném, avšak základním místě: v logice. (Překvapilo vás to trochu? Hned to vysvětlím!) Logika tvoří základ všech věd, bez ní se nemůžeme, či lépe řečeno bychom se nemohli, zabývat ani fyzikou či matematikou, ani žádnou jinou vědou. Není sporu o tom, že pravdivé je to, co je i samo o sobě logické. To je vědecký, z teorie poznání odvozený fakt. Je základem všech věd. A teď se dostáváme k zajímavé otázce: *Jak vím, že logika jako taková je pravdivá?* To je jedna z klíčových otázek všech věd. Každá věda spoléhá na logiku. Avšak na čem je založena *pravdivost* logiky? Z teorie poznání je přeci známo, že logika nemůže dokázat sama sebe. To nelze. Jak tedy *víme*, že je pravdivá samotná logika? Odpověď zní: Tento poznatek nepochází z myšlení, nepochází ze samotné logiky. Pochází ze síly v nás samých, již nazýváme *mysl pro pravdu*. V nejhlubším nitru našeho bytí cítíme, že logika je pravdivá. „Normální“ vědec nám samozřejmě namítne, že to tak nemůže a nesmí být. Avšak vědci zabývající se teorií poznání odpovědí, že tomu tak skutečně je a že je to v podstatě prokázáno, protože víme, že logika nemůže dokázat sama sebe. Tím bych chtěl tuto diskuzi ukončit, protože bychom se do vědy a teorie vědy ponořili příliš hluboko.

V podstatě to tedy vypadá tak, že vedle myšlení (logiky) a vůle (zkušenosti) v nás existuje ještě třetí instance: pocit. Přírodní vědy jej potřebují pouze „na základě základů“. Naproti tomu v DUCHOVNÍ VĚDĚ tvoří její základní součást. Bez pocitů zůstáváme vězet v chladných úvahách a nikdy nepochopíme život. S účinky ANTROPOZOFIE, jak ji popsal Rudolf Steiner, se můžeme setkat jenom tehdy, kdy jsou poznatky

prostoupeny city, kdy je člověk skutečně *prožije*. Poznatky hmotného pozemského bytí nemusíme chápat pocitově — antropozofické rovněž ne. Avšak aby se jejich účinky mohly naplno rozvinout, nesmíme opomíjet ani úroveň pocitů. A protože se duchovní svět neotevře bez odpovídající emocionální síly odevzdání, týká se to i samotné duchovní vize.

Cítit znamená žít. Až city v nás lidech probouzejí život. Samotný chladný intelekt ničí. Samotné přírodní vědy ničí. Ničí i samotný materialistický způsob myšlení. Avšak je-li myšlení prostoupeno citem, probudí se k životu. A pak poznáme pravou podstatu ANTROPOZOFIE: živé poznání. Jen s živými myšlenkami — ačkoli si to jen stěží umíme představit, protože známe jen neživé myšlenky — je živá i DUCHOVNÍ VĚDA. Tento aspekt ANTROPOZOFIE se jen těžko vysvětluje, protože bývá obvykle za hranicemi našich zkušeností a proto se musíme s touto základní skutečností napřed seznámit. Z chladných, mrtvých myšlenek přírodních věd, jejichž síla však spočívá právě v tomto chladném způsobu myšlení, se o duchu nic nedozvíme. Jestliže se jako lidstvo budeme orientovat výlučně tímto způsobem myšlení, sami se zničíme, což se již ve velkém měřítku vlastně děje. Již delší dobu to není žádné tajemství a každý se o tom může přesvědčit, například ve večerních televizních zprávách. Důvody nám může odhalit jenom DUCHOVNÍ VĚDA - Rudolf Steiner se tomu neúnavně věnoval v celém svém díle. Téměř nezměřitelnému významu jeho díla bychom proto měli věnovat větší pozornost, již z pouhého pudu sebezáchovy.

Tím jsem ve velmi hrubých rysech naznačil obsah DUCHOVNÍ VĚDY. Jen tato věda je schopna poskytnout nám poznatky ke všem tématům, cosi dokonce i o andělech. Skutečná nauka o andělech může vycházet pouze z DUCHOVNÍ VĚDY!

Z tohoto důvodu existuje i v DUCHOVNÍ VĚDĚ několik stupňů: Kdo je schopen jasného duchovního vidění, kdo je vizionář a má současně i sílu jasného logického způsobu myšlení a rovněž ji využívá, je v širším smyslu slova vědec DUCHOVNÍ VĚDY. Kdo má schopnost jenom jasného a logického způsobu myšlení, je rovněž vědec DUCHOVNÍ VĚDY, ovšem jen v omezené míře. První vědec „čisté kultury“ DUCHOVNÍ VĚDY byl Rudolf Steiner. Vysokého stupně však dosáhli i jiní zasvěcenci, například

Michael Ivan-hof, Peter Deunov nebo Daskalos, avšak tito vědci, na rozdíl od Steinera, věnovali méně pozornosti jasnému způsobu myšlení, zato více prorocké, léčitelské (Daskalos) a emocionální úrovni myšlení (Ivanhof).

Rudolf Steiner formuloval ke konci života takzvané základní teze DUCHOVNÍ VĚDY (GA 26). První základní teze poskytuje informace o podstatě ANTROPOZOFIE i o tom, kdo se jí bude v konečném důsledku zabývat: člověk, jehož mysl i duch žízní po vědění o sobě a světě. Tyto znalosti není možno nikomu vnutit. Každý člověk musí sám chtít znát odpovědi na základní otázky: Kdo jsem? Jaký je účel mého zdejšího bytí? Odkud přicházím? Kam jdu?

Jen člověk hledající poznání bude „zralý“ k DUCHOVNÍ VĚDĚ - teprve jí utiší hlad a žízeň své duše. A přesně to je důvod, pro něž byla DUCHOVNÍ VĚDA Rudolfa Steinera lidstvu poskytnuta — z pověření duchovního světa. Pouze duše hledajícího bude schopna tyto znalosti, se skutečně hlubokým respektem, ocenit.

Antropozofie je cesta poznání, která by měla duchovnost lidstva dovést k duchovnosti světového vesmíru. V lidských srdcích se projevuje jako potřeba srdce i citů. Svoji opodstatněnost musí najít v tom, že bude schopna tuto potřebu uspokojit.

Antropozofie si může cenit jen člověk, který v ní nalezne to, co musí hledat z touhy celého srdce. Antropozofové proto můžou být jenom lidé, kteří, stejně jako cítí hlad či žízeň, cítí i životní nutnost a vnitřní touhu klást určité otázky o podstatě lidí a světa.

Tato kapitola nás uvedla hluboko do základního vědeckého způsobu myšlení, který, ač vám mnohdy může připadat suchý, je pro skutečné pochopení podstaty důležitý. Buddha stavěl na první místo své ušlechtilé *osmidílné stezky* tuto poučku: „*Utvoř si správné představy*. Pro náš život jsou zcela zásadní. Falešné představy o realitě znamenají omyl a omyl vede k obtížím a neúspěchu. Ve smysluplně vytvořeném výchovném a vzdělávacím systému se děti mohou (a musejí) od samého začátku učit jasnému způsobu myšlení a musejí se učit tvořit si správné představy, to znamená *na skutečnosti založené představy*. Absence vedení a vhodné podpory je jedním z ústředních problémů našeho vzdělávacího systému. S

ohledem na, mimo jiné, narůstající počet násilných deliktů mládeže, nemůžeme dále rozpor s těmito tématy opomíjet. S dovolením: absolvování esoterických seminářů o andělech, i když jsou velmi uklidňující, nemůže nadále nahrazovat nezbytně nutnou diskuzi ani již dávno probíhající změnu povědomí a hodnot v naší společnosti.